

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Amersfoort en Omstreken
Jaargang 2 maart 1993 Nummer 2

INVENTARISATIE GRAFMONUMENTEN

De vereniging De Terebinth en de Stichting Stichtse Geschiedenis (SSG) zijn een samenwerkingsproject ter inventarisering van de grafmonumenten in de provincie Utrecht gestart. Zij hopen op samenwerking met andere belanghebbende organisaties in de provincie.

Begraafplaatsen en grafmonumenten zijn cultuurhistorisch belangwekkende objecten. Zij geven niet alleen een beeld van hoe onze samenleving in verschillende periodes met het gegeven "dood" omging, maar weerspiegelen ook kunsthistorische en maatschappelijke ontwikkelingen. Zij kunnen bovendien van belang zijn bij genealogisch onderzoek.

Toch worden begraafplaatsen bedreigd. Aanleg van nieuwbouwwijken, fabrieksterreinen en andere ingrepen in de bebouwde omgeving dwingen soms tot opheffing van begraafplaatsen. Daarnaast verdwijnen grafmonumenten door ruiming, vandalisme en door de eroderende werking van de elementen. Zo gaat cultureel erfgoed verloren.

Door de medewerking van historische en aanverwante verenigingen in de provincie moet het mogelijk zijn te komen tot een uitgebreide inventarisatie van wat er op dit ogenblik aan belangwekkende grafmonumenten op de Utrechtse begraafplaatsen aanwezig is.

De Terebinth heeft een boekje uitgegeven, dat de belangrijkste aspecten van begraafplaatsen en grafmonumenten kort beschrijft. Verder is in deze uitgave beschreven op welke wijze grafmonumenten kunnen worden geïnventariseerd. Bij deze inventarisatiehandleiding is een inventarisatieformulier opgenomen. Dit zou als uitgangspunt kunnen dienen voor een provinciewijde inventarisatie.

De SSG stelt zich dit project als volgt voor: vanuit de historische verenigingen worden kleine werkgroepjes gevormd, die begraafplaatsen in de eigen omgeving bezoeken en de belangrijkste monumenten beschrijven. Al deze beschrijvingen samen geven dan een beeld van de monumenten in de provincie.

Bij wijze van start wordt op zaterdag 24 april 1993 een bijeenkomst gehouden te Amersfoort voor de verenigingswerkgroepjes. In de morgen wordt een voordracht gegeven over het belang van grafmonumenten en wordt de methodiek van de inventarisatie besproken. Na de lunch wordt aan de hand van praktijkvoorbeelden "geoefend".

Na deze dag kunnen de groepjes in de eigen omgeving aan de slag. Op 27 november 1993 wordt een tussenbalans opgemaakt, waarbij de eerste resultaten worden besproken en geëvalueerd. Het project eindigt in het voorjaar van 1994 met een gezamenlijke presentatie. In de loop van dat jaar zal dan een eindrapport verschijnen.

Met de SSG zijn wij van mening dat het project uit cultuurhistorisch oogpunt van belang is en het bovendien een interessante bezigheid betreft. Leden die belangstelling hebben om in afdelingsverband aan dit project deel te nemen kunnen dit kenbaar maken aan de heer Th. H. van Veen.

AFFECTIEVE RELATIES TUSSEN ECHTELIEDEN EN TUSSEN OUDERS EN KINDEREN IN DE 17e EN 18e EEUW

Resumé van de voordracht met dia's op 26 januari 1993
gehouden door mevrouw J. Hokke uit Utrecht

Hadden gezinsleden vroeger dezelfde gevoelens jegens elkaar als nu of waren de verhoudingen mogelijk afstandelijker of zakelijker?

Een vraag die elke genealoog zich wel eens zal stellen zodra hij de fase van het invullen van de data in de kwartierstaat achter zich heeft en zich gaat verdiepen in het wel en wee van afzonderlijke leden van zijn voorgeslacht.

Argumenten voor de eerste veronderstelling: gevoelens van liefde voor echtgeno(o)t(e) en kinderen zijn in de menselijke natuur ingebakken en dus van alle tijden. Argumenten voor de tweede hypothese vinden we in de andere levensomstandigheden bv. de noodzaak van gearrangeerde huwelijken om het familievermogen in stand te houden of bv. in de geweldige kindersterfte waardoor uit schier lijfsbehoud grotere emotionele distantie nodig zou kunnen zijn.

Het zijn deze vragen die mevrouw J. Hokke inspireren tot een al 10 jaren durend onderzoek naar de onderlinge relaties in 2 families gedurende ca 2 eeuwen. Het zijn de regentenfamilies Van Citters en Van der Muelen, beide uit Antwerpen vertrokken na de val van de stad in 1685. Van beide families is

een uitgebreid archief bewaard: huwelijksvoorwaarden, testamenten, boedelbeschrijvingen, gelegenheidsgedichten, kasboeken, brieven. Vooral de brieven - 3600 waarvan 600 door vrouwen geschreven - zijn in het kader van dit onderzoek een belangrijke bron. Mevrouw Hokke heeft haar materiaal gegroepeerd rond 3 thema's: huwelijk, kinderen, dood.

Huwelijk

Het huwelijk was in de regentenstand zeer belangrijk. Belde onderzochte families wisten door een zorgvuldige huwelijkspolitiek zowel vermogen als macht goed te bewaren en te ontwikkelen. Aan een huwelijk gingen langdurige onderhandelingen en gedetailleerde huwelijksvoorwaarden vooraf. Soms tot enig ongeduld van de direct betrokkenen, die voorlopig letterlijk en figuurlijk op afstand gehouden werden. De uitwerking van de huwelijksvoorwaarden was een uiterst rationele aangelegenheid. Echter de keuze van de partner was i.h.a. die van de betrokkenen zelf, zij het dat men moest kiezen uit een beperkt reservoir. Uit de briefwisseling tussen echtelieden blijkt vaak een hechte huwelijksband, men overlegt, bespreekt de belangrijke familieaangelegenheden etc.; de toon is persoonlijk en hartelijk.

Kinderen

Het kindertal was hoog. Ook de kindersterfte. Daarbij liep de moeder een aanzienlijk risico in het kraambed te sterven. Men zou onder deze omstandigheden enige emotionele "verharding" kunnen veronderstellen. Maar uit de brieven blijkt daar niets van. Men is getroffen, gelovig, berustend. In de regentenstand bemoeiden de ouders zich intensief met de opvoeding van de kinderen. Tot het 12e jaar is de scholing van jongens en meisjes gelijk. Daarna gaan de jongens verder in het onderwijs, de meisjes krijgen lessen in handwerk, dansen etc.

De dood

Zoals al eerder vermeld is de dood in de 17e en 18e eeuw een vertrouwd verschijnsel. Echter uit niets blijkt dat er van "gewenning" sprake is. Een sterk godsbesef maakt de acceptatie wel gemakkelijker. Toch is de moeder ontroostbaar na het overlijden van een 6 weken oud dochtertje. Elisabeth Bax schrijft een aangrijpende brief aan haar zwager in Utrecht waarin zij het ziekbed en de dood van haar man Jan van der Muelen (1601-1643) beschrijft.

Met deze en tal van andere voorbeelden uit de vele brieven onderbouwde mevrouw Hokke haar boeiende betoog. Het geheel werd ondersteund door een serie prachtige dia's van documenten en portretten. Mede door de bewogen presentatie bezorgde mevrouw Hokke ons een avond die wij ons nog lang en uitsluitend met genoegen zullen blijven herinneren.

BOEKENTIP

In aansluiting op de lezing van mevrouw J. Hokke

Magdalena en Balthasar

De authentieke brieven van een Neurenbergs echtpaar schetsen een intiem portret van het dagelijks leven in de 16e eeuw. (De Slegte, Utrecht, f 8,95).

GENEALOGISCH ONDERZOEK IN AMERSFOORT

Bij het feest ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van onze afdeling, op zaterdag 14 december 1991 in de St. Aegtenkapel, kondigde de heer P.B.C. Maarschalkerveerd, gemeentearchivaris van Amersfoort, de komst van een boekwerkje over genealogisch onderzoek in Amersfoort aan. Dit boekje is begin februari 1993 verschenen. Het bevat 23 bladzijden en is voor f 4,00 te koop bij het Amersfoortse gemeentearchief. Het is fraai uitgevoerd en bevat met name een opgave van de bronnen waaruit geput kan worden (burgerlijke stand, bevolkingsregisters, doop-, trouw- en begraafboeken, notariële, rechterlijke, kerkelijke en weeskamerarchieven, enz.). In hoofdstuk 1 wordt uitgelegd hoe een onderzoek te beginnen. In de bijlagen zijn uitgebreide lijsten met afkortingen voorkomende in de bevolkingsregisters of in de dtb-boeken opgenomen (ook de Latijnse afkortingen). Ook is een lijst opgenomen van alle genealogische tijdschriften die aanwezig zijn in de bibliotheek van het gemeentearchief. Voor wie denkt dat hij of zij niets heeft te zoeken in het Amersfoortse gemeentearchief, kan de uitgebreide bibliotheek toch aanleiding zijn er eens te kijken. Men vindt er vele jaargangen Gens Nostra, alle jaarboeken van het CBG, het Nederland's Adelsboek, Nederland's patriciaat, De Nederlandsche Leeuw, Ons Voorgeslacht, Veluwse Geslachten en De Navorscher. Ook zijn in de bibliotheek enkele voor de genealoog belangrijke boeken aanwezig (onder andere het Genealogisch Repertorium van Van Beresteyn en het Repertorium DTB van Wijnaendts van Resandt). Kortom, in het Amersfoortse gemeentearchief is voor iedereen wel wat te vinden, en met het nu uitgekomen - voor iedereen aan te bevelen - boekje is het archief (nog) beter toegankelijk geworden.

Thijs van Veen

ROUWBORDEN IN DE PROVINCIE UTRECHT

resumé van de voordracht met dia's op 24 maart 1993
gehouden door de heer J.P.C. Hoogendijk

Van omstreeks het begin van de 12e eeuw tot in de 19e eeuw werd er begraven in de kerk of in de gewijde grond daar omheen.

Aanvankelijk waren grafstenen of grafzerken de enige herinnering aan de overledene. De steen werd voorzien van de naam en de datum van overlijden. Later werden ook de geboortedatum, de functie tijdens zijn of haar leven en een tekst op de steen aangebracht, dit alles soms aangevuld met het familiewapen. In de 15e eeuw ontstaat het gebruik om tevens memorietafels of rouwborden in de kerken op te hangen. Het laten vervaardigen van rouwborden was een vrij kostbare zaak terwijl bovendien aan de kerk een jaarlijkse bijdrage moest worden betaald voor het recht het bord te mogen ophangen. Geen wonder dus dat het gebruik van rouwborden beperkt bleef tot de adel, rijke kooplieden, notabelen enz.

Het oudst bekende rouwbord is dat van Philips de Goede die in 1467 in Brugge overleed; een van de jongste bevindt zich in Renswoude en dateert uit 1901.

De vorm van de rouwborden maakte een ontwikkeling door van ruim 300 jaar. Rond 1600 waren de borden vierkant doch werden opgehangen aan een punt zodat een ruitvorm ontstond.

Later in dezelfde eeuw worden de borden hoger, rechthoekiger en ook sierlijker. De afbeeldingen worden ook geleidelijk meer uitgebreid. In het begin werd meestal alleen het familiewapen afgebeeld. Later werd ook de naam van de overledene vermeld en werd het wapen gedekt door een kroon of het werd volledig afgebeeld met helm, helmteken en dekkleden.

In de loop der tijd werd ook het aantal kwartieren uitgebreid tot soms wel 32 en werden de borden voorzien van allerhande versieringen, zuilen en andere beeldhouwwerken en ook treffen we veelal schedels, zandlopers, een vleermuis en andere symbolen van de vergankelijkheid van het leven aan.

Voor 1795 vond men rouwborden in bijna alle kerken, doch de Franse revolutie maakte hier een abrupt einde aan. In 1798 vaardigt het uitvoerend bewind van de Bataafse Republiek een bevel uit alle "wapenborden, eergestoeltens en andere tekens van onderscheiding" te verwijderen uit kerken en andere openbare gebouwen.

Soms werden de belanghebbenden in de gelegenheid gesteld de borden zelf weg te halen, in andere gevallen werden ze eenvoudig verbrand. Na de val van Napoleon werden de overgebleven borden grotendeels weer teruggehangen doch nieuwe borden kwamen er nog maar zeer sporadisch bij.

Toen het in 1830 verboden werd doden in de kerken te begraven verviel het gebruik van rouwborden vrijwel geheel.

De borden die na de val van Napoleon niet werden teruggehangen gingen een zwervend bestaan voeren. Men vindt ze terug in stadhuizen, musea en veelal zelfs op zolders van particulieren.

Spreker geeft hierna een overzicht van rouwborden die in de provincie Utrecht nog aanwezig zijn. Voorzover bekend zijn dat er 138. Van 479 borden die helaas verloren zijn gegaan, zijn, dank zij tekeningen van voor 1795, de wapens en familienamen bekend.

Spreker voert ons mee langs de NH-kerk in Breukelen waar nog een groot aantal rouwborden hangt, langs kasteel Hardenbroek

met zijn borden die opvallen door hun prachtige omlijsting, langs de Hervormde kerk in Soest waar we nog tien borden aantreffen die de grote brand van 1875 hebben overleefd, langs de kerk in Amerongen waar we nog 17 zeer fraaie rouwborden aantreffen en langs nog veel meer plaatsen.

En van al deze voorbeelden worden prachtige dia's vertoond. Mede door deze dia's en zeker ook door de wijze waarop de spreker inging op de vele vragen op heraldisch gebied werd het weer een bijzonder boeiende avond. De thuisblijvers hadden opnieuw ongelijk.

RIJN EN MAAS SCHIPPERS

Een tweetal registers zou ons genealogen over de periode 1850 - 1920 interessante gegevens kunnen opleveren. Indien wij in die tijd onder onze voorouders schippers en/of eigenaren van schepen hebben die op de Rijn en/of Maas hebben gevaren.

1. Het Stoomboten-register van 1850 tot 1920, ook bekend als het "Stoomregister van Ir. Bottema", met een alfabetische ingang op de namen van de schippers/eigenaren en op de namen van de schepen.
2. Het Rijn-schepen-register, bevattende tienduizenden namen van schepen en de namen van schippers/eigenaren tussen 1879 en 1920, aan wie door het "Koninkrijk der Nederlanden" (ja, met een g!) een zogenaamd Rijnpatent werd verstrekt, een vergunning dat op de Rijn en Maas mocht worden gevaren. Tevens vermeldde dit Rijnpatent naast de naam van schip en schipper, van deze schipper een signalement, zoals wij dat voor militairen in de militaire stamboeken kennen.

Genoemde registers zijn ter inzage aanwezig bij het Centraal Bureau voor Genealogie te Den Haag, het

Maritiem Museum te Rotterdam en het Gemeente Archief van Nijmegen.
Een specialist op dit gebied is de heer B.J. Mötter, De Wingerd 5, 3203 AE Spijkenisse, telefoon 01880 - 21373, die na vele jaren ijverig verzamelen een omvangrijke documentatie heeft over dit onderwerp. Hij is gaarne bereid u informatie te verschaffen tegen vergoeding van de porto-kosten.

A. Groen

STRAF

Op 27 juli 1722 werd Flip Delemaat ingenomen In het Hou-huis of Armkinderhuis in Leiden omdat zijn beide ouders waren overleden. Hij was toen net 16 jaar geworden. Het beviel hem er kennelijk op den duur niet getuige de volgende aantekening in het Inneemboek:

"Op 17 feb. 1727 weggelopen.

Op 10 juny 1727 getrouwt sijnde uyt sijn huys gehaalt, en sijn hemtrok tot straf in de eetsael publiccq ten eenen uuren 's middags 12 juny doen uyttrecken, en met een voet uyt 't huys geschopt.

Er viel in de eetzaal nogal eens iets te beleven. In hetzelfde Inneemboek lezen we namelijk over Anna Cornelia de Kruys:

"27 aug. 1754 uyt dit huys geset na alvorens op de eetsael met een pop in den arm gekuyert te hebbe, om reeden dat sij swanger was.

ONS VERENIGINGSCENTRUM IN NAARDEN

De bibliotheek - periodieken

In de komende nummers van ons mededelingenblad willen wij aandacht besteden aan ons verenigingscentrum in Naarden door steeds één afdeling van dit centrum eens nader te belichten. Ditmaal is dat de bibliotheek - periodieken.

De meesten van u zullen met deze afdeling wel eens kennis gemaakt hebben; zij die er nooit geweest zijn hebben veel gemist.

In deze afdeling vindt men ruim 200 strekkende meter vol met periodieken uit binnen- en buitenland. Het zijn er meer dan 4000 waaronder veel Ingebonden jaargangen van genealogische, geschied kundige en andere met onze hobby verwante tijdschriften alsmede periodieken over militaire zaken, gegevens over naamkunde, heraldiek, universiteiten, kerkgenootschappen en nog veel meer.

In het totaal treft men meer dan 320 verschillende binnenlandse periodieken aan waarvan sommige teruggaan tot de vorige eeuw. Om u een voorbeeld te geven: Jaargangen van "De Navorscher" vanaf 1851, van Taxandria vanaf 1894.

Van het buitenland beschikt men over 270 periodieken van 18 verschillende landen. Natuurlijk zijn België met 45 en Duitsland zelfs met 150 periodieken het best vertegenwoordigd.

Speciale aandacht verdient zeker de (onder)afdeling familiebladen. Deze afdeling die de laatste 5 jaar beheerd wordt door Mevrouw Gunderman is een bewijs voor wat met enthousiasme en grote inzet kan worden bereikt, zelfs al is men, zoals mevrouw Gunderman, dan 82 jaar.

U vindt er niet minder dan 273 familiebladen, keurig gerangschikt, veelal ingebonden en soms voorzien van een index.

Er zijn prachtige exemplaren bij.

Voortdurend wordt nagegaan of er ergens In ons taalgebied nieuwe bladen ontstaan. Wordt er bijvoorbeeld in "de Vlaamse Stam" een nieuw familieblad aangekondigd dan is men er als de kippen bij om de samensteller te verzoeken een exemplaar aan ons centrum te zenden. En heeft men eenmaal ja gezegd dan moet men niet proberen een keer over te slaan want men krijgt binnen de kortste keren mevrouw Gunderman op zijn dak.

Hoe komt de bibliotheek aan al die periodieken? Er zijn vier mogelijkheden:

- a. Schenkingen door leden
- b. Schenkingen door verenigingen en Instanties
- c. Ruilabonnementen
- d. Betaalde abonnementen.

In de gevallen a en b lopen we het risico dat er hiaten ontstaan. Leden hebben het abonnement op het tijdschrift dat ze ons toezonden opgezegd, een vereniging gaat bezuinigen of door bestuurswisseling wordt het vergeten enz.

Aan de andere kant komt het nogal eens voor dat men van een zelfde tijdschrift meerdere exemplaren krijgt. Deze dubbelen worden eenmaal in de paar jaar verdeeld over de bibliotheken van de afdelingen. Ook onze afdeling mocht daar al van profiteren.

Kort geleden is een "Inventaris periodieken" verschenen dat voor f 7.50 in ons centrum verkrijgbaar is. Hierin vindt u alle titels van de aanwezige periodieken gerangschikt volgens het alfabet maar ook per provincie en per onderwerp alsmede een opsomming van alle beschikbare familiebladen.

Een uitstekende uitgave.

Aan twee andere zeer belangrijke bronnen van informatie wordt thans nog gewerkt t.w. een geografische klapper waarin u kunt vinden in welk periodiek iets gepubliceerd is over een bepaalde stad of streek en een trefwoordenregister waarin op trefwoorden (geen persoonsnamen, want daar zorgt een andere afdeling voor) gezocht kan worden naar bepaalde onderwerpen, gebeurtenissen enz.

T.z.t hoopt men alle gegevens in de computer waarover men beschikt op te slaan zodat dit register voor iedere bezoeker gemakkelijk toegankelijk is.

Voorlopig heeft men al 8 kaartenbakken vol maar het is een immens karwei waarvoor veel mensen nodig zijn. De heer Thomasse, het hoofd van de Bibliotheek Periodieken beschikt op het ogenblik over 8 medewerkers die zich met het ficheren bezig houden, doch ook tijdschriften klaar moeten maken voor de binder, bezoekers helpen op de donderdagen en zaterdag en zaterdagen enz. Kortom hij kan best nog wat vrijwilligers gebruiken. Waarmee ik maar zeggen wil

U weet het waarschijnlijk wel: periodieken worden niet uitgeleend. U kunt ze in het centrum bestuderen en U mag kopieën maken. En als u tussen de grote hoeveelheid periodieken even de weg kwijt bent zal men u graag helpen, want behulpzaam en enthousiast zijn ze. Schrijver dezes mocht dat weer eens ondervinden bij de voorbereiding van dit artikel.

Maar hoe kan het eigenlijk anders als men voor zo'n goed georganiseerde en bijzonder nuttige club mag werken.

DE REPUBLIKEINSE KALENDER

Op suggestie van ons afdelingslid de heer Q.B.I. van der Voort besteden we in het onderstaande aandacht aan de Republikeinse Kalender.

Bij het genealogisch onderzoek kunt u in akten van de Burgerlijke Stand uit de periode van 1793 tot 1805 te maken krijgen met aanduiding van data die sterk afwijken van hetgeen we in het algemeen gewend zijn. Per decreet van 24 november 1793 werd in de Franse Republiek de Gregoriaanse kalender vervangen door een nieuwe, de Republikeinse Kalender.

De jaartelling volgens deze kalender begon op 22 september 1792, de dag van uitroeping van de republiek. Het jaar omvatte 12 maanden. Elke maand telde 30 dagen. Om het jaar compleet te maken werden na elke 12 maanden 5 (in het schrikkeljaar 6) losse dagen toegevoegd, de "jours complémentaires", die ter meerdere glorie van de door de aristocraten denigrerend bedoelde bijnaam van de patriotten "sans culottides" werden genoemd. Deze dagen kregen de namen van revolutionaire feesten: La Vertu, le Génie, le Travail, l'Opinion, les Récompenses, terwijl de zesde dag Dag van de Revolutie heette. Een periode van 4 jaren heette "Franciade".

De maanden kregen namen die betrekking hadden op het specifieke karakter van het betreffende seizoen:

D É C R E T

Du 4 Frimaire, l'an 2 de la Ré publique, sur l'ere, le commencement & l'organisation de l'année, & sur les noms des jours & des mois.

La convention nationale, après Avoir entendu son comité d'instruction publique, décrète ce qui suit:

'Article premier,

L'ère des français compte de la fondation de la république, qui a eu lieu le 22 septembre 1792 del'ère vulgaire, jour où le soleil est arrivé à l'équinoxe vrai d'automne, en entrant dans le signe de la balance, à 9 heures 18 min.30 secondes du matin, pour l'observatoire de paris.

II.

L'ère vulgaire est abolie pour les usages civils.

II

Chaque année commence a mi- A2

Vendémiaire	(wijnoogst, maand van de wijnoogst)
brumaire	(nevelmaand),
frimaire	(vorstmaand),
nivôse	(sneeuwmaand),
pluvlôse	(regenmaand),
ventôse	(windmaand),
germinal	(kiemmaand),
floréal	(bloei maand, maand van de bloemen),
prairial	(weidemaand),
messidor	(oogstmaand),
thermidor	(warmtemaand),
fructidor	(vruchtmaand).

In plaats van de weken werden "décaden" ingevoerd, perioden van 10 dagen. De namen van de dagen waren primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi en décadi.

De doorvoering van een nieuwe dagindeling in 10 uren van 100 minuten stuitte op praktische bezwaren; het zou een wijziging van de instelling van alle klokken vergen. Daarom is deze dagindeling niet in de praktijk gebracht. Ook de nieuwe indeling van de maand in decaden leverde ernstige bezwaren op; het ontbreken van de zondag bracht menigeen in conflict met zijn plicht tot viering van de Dag des Heren. O.m. om die reden werden de decaden op 31 maart 1802 weer afgeschaft. Uiteindelijk kwamen de revolutionairen tot het inzicht, dat toch de voorkeur moest worden gegeven aan de Gregoriaanse Kalender. De Republikeinse Kalender werd op 11 september 1805 afgeschaft. 1)

Inmiddels zijn er heel wat akten opgemaakt met Republikeinse data. Niet alleen in Frankrijk! Ook in België en in die delen van Nederland, die in de periode van de Republikeinse Kalender onder Frans bewind stonden. In de overige delen van het land kan men deze akten tegenkomen bij de huwelijksbijlagen. En de genealoog treft dan niet enkel een curiositeit aan; hij heeft er ook een probleem bij gekregen. De "Republikeinse" data moeten immers herleid worden tot "Gregoriaanse". Dat zou minder bezwaarlijk zijn indien er een eenvoudige vuistregel voor die herleiding zou bestaan. Dat is niet het geval¹ althans mij is geen eenvoudige en tevens correcte vuistregel bekend. Zonder hulpmiddelen is de herleiding een lastig rekenkarwei. Gelukkig is dit karwei al door anderen voor ons uitgevoerd; sommigen van hen hebben het resultaat van hun rekenwerk in tabellen gepubliceerd.

Gaarne wil ik allereerst waarschuwen voor al te eenvoudige tabellen. De eenvoudigste die ik tegenkwam is hiernaast weergegeven als figuur 2. Uit deze tabel zou afgeleid kunnen worden dat de eerste en de laatste dag van de Republikeinse maanden steeds te vervangen zouden zijn door een vaste (Gregoriaanse) dag. Dat is te eenvoudig en veroorzaakt fouten. Een dergelijke foutieve tabel kan o.m. afgeleid worden uit de even eenvoudige en foutieve toelichting bij de namen van de maanden van de Republikeinse Kalender in Van Dale's Groot Woordenboek der Nederlandse Taal 2).

	begin	einde
vendémiaire	22-9	21-10
brumaire	22-10	20-11
frimaire	21-11	20-12
nivôse	21-12	19-1
pluviôse	20-1	19-2
ventôse	20-2	20-3
germinal	21-3	19-4
floréal	20-4	19-5
prairial	20-5	18-6
messidor	19-6	18-7
thermidor	19-7	17-8
fructidor	18-8	17-9

Figuur 2 Te "eenvoudig"

Hoe spijtig dit ook moge zijn, correcte herleidingstabellen zijn per definitie gecompliceerder.

De minst gecompliceerde trof ik aan in een Franse Handleiding voor Genealogie³). Deze tabel, die slechts één pagina beslaat, vergt nog enig rekenwerk, maar is desondanks bruikbaar (zie figuur 3).

Een soortgelijke eenvoudige tabel is opgenomen in een appendix van een werk over Louis XVII 4).

Wellicht verdient het toch aanbeveling tabellen te gebruiken waarin de juiste datum rechtstreeks kan worden afgelezen. Deze vergen in het algemeen meerdere pagina's. Daarentegen is de kans op het maken van fouten zeer veel minder.

Republikeins jaar Gregoriaans jaar		I 1792	II 1793	III 1794	IV 1795	V 1796	VI 1797	VII 1798	VIII 1799	IX 1800	X 1801	XI 1802	XII 1803	XIII 1804	XIV 1805
1 vendémiaire	september	22	22	22	23	22	22	22	23	23	23	23	24	23	23
1 brumaire	oktober	22	22	22	23	22	22	22	23	23	23	23	24	23	23
1 frimaire	november	21	21	21	22	21	21	21	22	22	22	22	23	22	22
1 nivôse	december	21	21	21	22	21	21	21	22	22	22	22	23	22	22
Gregoriaans jaar		1793	1794	1795	1796	1797	1798	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	
1 pluviôse	januari	20	20	20	21	20	20	20	21	21	21	21	22	21	
1 ventôse	februari	19	19	19	20	19	19	19	20	20	20	20	21	20	
1 germinal	maart	21	21	21	21	21	21	21	22	22	22	22	22	22	
1 floréal	april	20	20	20	20	20	20	20	21	21	21	21	21	21	
1 prairial	mei	20	20	20	20	20	20	20	21	21	21	21	21	21	
1 messidor	juni	19	19	19	19	19	19	19	20	20	20	20	20	20	
1 thermidor	juli	19	19	19	19	19	19	19	20	20	20	20	20	20	
1 fructidor	augustus	18	18	18	18	18	18	18	19	19	19	19	19	19	

Voorbeeld van herziening van 2 vendémiaire v:

Op de eerste regel lezen we dat 1 vendémiaire in het jaar v samenvalt met 27 september. In de kolom v lezen we op de 2e regel van de kopbalk dat we moeten kiezen voor het Gregoriaanse jaar 1796. 1 vendémiaire valt dus samen met 22 september 1796. Dus 2 vendémiaire = 23 september.

N.B. Voor de maanden pluviôse t/m fructidor gebruiken we

bij de herleiding van het jaartal de tussenbalk.

x Schrikkeljaar

Figuur 3 Tabel van Robert Aublet

Een voorbeeld van een correcte tabel vinden we in de CBG-publicatie "Dagen, maanden, jaren; tijdrekenkunde in kort bestek" 5). Deze tabel bestaat in feite uit 4 verschillende tabellen, die elk betrekking hebben op bepaalde jaren (zie figuur 4, zijnde een fragment van één bladzijde).

L'an II : 22 september 1793 tot en met 21 september 1794
 L'an III : 22 september 1794 tot en met 22 september 1795
 L'an V : 22 september 1796 tot en met 21 september 1797
 L'an VI : 22 september 1797 tot en met 21 september 1798
 L'an VII : 22 september 1798 tot en met 22 september 1799

France daten	Vendémiaire	Brumaire	Frimaire	Nivôse	Pluviôse	Ventôse	Germinal	Floréal	Prairial	Messidor	Thermidor	Fructidor	jours complémentaires
1	22-9	22-10	21-11	21-12	20-1	19-2	21-3	20-4	20-5	19-6	19-7	19-8	17-9
2	23-9	23-10	22-11	22-12	21-1	20-2	22-3	21-4	21-5	20-6	20-7	19-8	18-9
3	24-9	24-10	23-11	23-12	22-1	21-2	23-3	22-4	22-5	21-6	21-7	20-8	19-9
4	25-9	25-10	24-11	24-12	23-1	22-2	24-3	23-4	23-5	22-6	22-7	21-8	20-9
5	26-9	26-10	25-11	25-12	24-1	23-2	25-3	24-4	24-5	23-6	23-7	22-8	21-9
6	27-9	27-10	26-11	26-12	25-1	24-2	26-3	25-4	25-5	24-6	24-7	23-8	(22-9) ')
7	28-9	28-10	27-11	27-12	26-1	25-2	27-3	26-4	26-5	25-6	25-7	24-8	
8	29-9	29-10	28-11	28-12	27-1	26-2	28-3	27-4	27-5	26-6	26-7	25-8	
9	30-9	30-10	29-11	29-12	28-1	27-2	29-3	28-4	28-5	27-6	27-7	26-8	
10	1-10	31-10	30-11	30-12	29-1	28-2	30-3	29-4	29-5	28-6	28-7	27-8	

Figuur 4 Fragment tabel uit CBG-publicatie "Dagen, maanden, jaren".

In onze afdelingsbibliotheek bevindt zich een kopie van de door M. Mispelon samengestelde publikatie "De Republikeinse Kalender" 6). Mispelon hanteert tabellen per (Republikeinse) maand. Persoonlijk geef ik aan de methode van Mispelon de voorkeur. Dat zal wel een kwestie van smaak zijn en ik wil geenszins afdingen op de bruikbaarheid van de tabel in "Dagen, maanden, jaren", een eenvoudig boekje dat zeker ter

bestudering mag worden aanbevolen indien u zich wilt oriënteren op het gebied van de Republikeinse Kalender en verschillende andere kalendersystemen.

F.G.M. Manche

VENDEMAIRE - SEPTEMBER EN OKTOBER

		Republi- keinse jaren													
		jaar II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	
		Gregori- aanse jaren													
		1793	1794	1795	1796	1797	1798	1799	1800	1801	1802	1803	1804	1805	
VENDEMAIRE	1	22	22	23	22	22	22	23	23	23	23	24	23	23	
	2	23	23	24	23	23	23	24	24	24	24	25	24	24	
	3	24	24	25	24	24	24	25	25	25	25	26	25	25	
	4	25	25	26	25	25	25	26	26	26	26	27	26	26	
	5	26	26	27	26	26	26	27	27	27	27	28	27	27	
	6	27	27	28	27	27	27	28	28	28	28	29	28	28	
	7	28	28	29	28	28	28	29	29	29	29	30	29	29	
	8	29	29	30	29	29	29	30	30	30	30	1	30	30	
	9	30	30	1	30	30	30	1	1	1	1	2	1	1	
	10	1	1	2	1	1	1	2	2	2	2	3	2	2	
	11	2	2	3	2	2	2	3	3	3	3	4	3	3	
	12	3	3	4	3	3	3	4	4	4	4	5	4	4	
	13	4	4	5	4	4	4	5	5	5	5	6	5	5	
	14	5	5	6	5	5	5	6	6	6	6	7	6	6	

Figuur 5. Fragment tabel van Mispelon

Voorbeeld van herleiding van 2 vendémiaire V:

De pagina van de tabel betreft vendémiaire. De gegevens boven de gebroken lijn betreffen september; daaronder oktober.

2 Vendémiaire vinden we op de 2e regel. In de kolom V lezen we op die regel de (Gregoriaanse) dag (23); in de tweede kopbalk lezen we in die kolom het (Gregoriaanse) jaar (1796).

Dus: 2 vendémiaire = 23 september 1796

NOTEN

1. Bron: Robert Aublet, Nouveau guide de généalogie (Rennes, Editions Ouest-France, april 1986, ISBN 2.85882.796.5) p.103 e.v.
2. Johan Hendrik van Dale, Groot Woordenboek der Nederlandse Taal (Utrecht/Antwerpen 1989). Citaat als voorbeeld: "Brumaire (Fr.). m., rijp- of nevelmaand, tweede kalendermaand tijdens de eerste Franse republiek (van 22 oktober tot 21 november)".
Afgezien van de foutieve aanduiding van de geldigheidsduur van de Republikeinse Kalender valt 1 brumaire in de Republikeinse jaren IV, VII t/m XV, XIII en XIV samen met 23 oktober en in het jaar XII met 24 oktober. De toelichtingen bij de andere maanden bevatten analoge fouten.
3. Zie noot 1.
4. H.G. Francq, Louis XVII, The unsolved mystery (Leiden, EJ. Brill, 1970) appendix 1. De bespreking van de Republikeinse Kalender is in dit werk weer te summier en niet geheel correct (Citaat als voorbeeld: "September 2nd started the new year").
5. W. Wijnaendts van Resandt, Dagen, maanden, jaren; tijdrekenkunde in kort bestek (2e druk, 's-Gravenhage, CBG, 1984, ISBN 90.70324.25.3), p.36 e.v.
6. M. Mispelon, De Republikeinse Kalender (Handzame, Familia et Patria, 1972).